

Verdere ontwikkeling Regionaal Ambulante Teams (RAT's) van Spirit

*Een advies voor zorgaanbieder Spirit in Amsterdam
Eindrapportage*

Mariska van der Steege & Marjolein Oudhof

Nederlands Jeugdinstituut / NJi
Afdeling Jeugdzorg & Opvoedhulp
Website: www.nji.nl

Utrecht, 1 november 2007

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	3
2	Nadere analyse doelgroep	5
3	Selectie programma's.....	7
4	Beschrijving geselecteerde programma's	9
5	De probleemgebieden en werkzame elementen	12
6	Conclusies en adviezen	15
7	Bronnen en geraadpleegde literatuur	18
Bijlage 1	Resultaten methoden-evaluaties.....	22
Bijlage 2	De onderscheiden probleemgebieden	24
Bijlage 3	Probleemgebieden en in te zetten middelen	26

1 Inleiding

In 2005 lichtten NIZW Jeugd (tegenwoordig: Nederlands Jeugdinstituut / NJi) en Adviesbureau Van Montfoort de effectiviteit van de Regionaal Ambulante Teams (RAT's) van Spirit door (Van den Braak & Konijn, 2006). Uit dit onderzoek kwam een redelijke effectiviteit van de RAT's naar voren. De cliënten waren tevreden (gemiddeld gaven zij een 8,4) en de hulpverleners gaven aan bij tweederde van de cliënten de gestelde doelen te halen en voldoende probleemafname te bereiken. De uitval van cliënten bij de RAT's was gemiddeld 8%, vier regio's scoorden echter bovengemiddeld (de reden hiervan is onbekend). Uit de doorlichting kwam een aantal punten naar voren die om een nadere analyse vroegen:

- de mate waarin de problemen van de ouders en de kinderen worden geanalyseerd;
- de mate waarin binnen de RAT's aandacht is voor gedragsproblemen van de jeugdige (en er gewerkt wordt aan cognitieve herstructurering, woedebeheersing, probleemoplossende vaardigheden);
- de mate waarin er aandacht is voor psycho-educatie aan de ouders over de problematiek van het kind;
- de mate waarin het aanbod aan ouders en kinderen groepsgewijs kan worden aangeboden (is kosteneffectiever);
- de mate waarin andere programma's voor opvoedingsondersteuning aan ouders met kinderen met gedragsproblemen (zoals Triple P of Incredible Years) aanvullend kunnen zijn aan/ inspiratie kunnen bieden voor de RAT's.

Verder bleek uit de doorlichting dat de 'methodevastheid' van de RAT's in de regio's verschillen liet zien. Niet overal werd het programma uitgevoerd zoals bedoeld en beschreven, we spreken dan over een lage programma-integriteit (een probleem dat overigens bij veel interventies in de jeugdzorg speelt). Tot slot bleek dat het op peil houden van de algemeen werkzame factoren (opbouwen van een werkrelatie, aansluiten bij de motivatie van gezinnen, etc.) continue aandacht vergt.

Een jaar later zijn – in het kader van het doorlichten van interventies bij alle zorgaanbieders in het ROA-gebied – de belangrijkste werkzame werkwijzen voor verschillende doelgroepen op een rij gezet, onder andere voor gezinnen met (ernstige) opvoedingsproblemen (Konijn e.a., 2007).

Naar aanleiding van deze doorlichting verstrekke Spirit het Nederlands Jeugdinstituut de opdracht een advies uit te brengen hoe de RAT's verder te ontwikkelen en de effectiviteit ervan te verhogen. Het verzoek was hierin bovengenoemde punten mee te nemen. Daarnaast is het arsenaal aan middelen waar de hulpverleners van de RAT's gebruik van maken de afgelopen jaren nogal gegroeid. De indruk was dat deze voortdurende verrijking van de methodiek de uitvoering van de hulp nogal ongestructureerd en ongericht maakte. In het groepsinterview tijdens de doorlichting kwam naar voren dat hulpverleners de inzet van middelen voornamelijk laten sturen door de voorkeur van het gezin en de eigen vaardigheden en affiniteit. Kennis over wat werkt bij welke problemen/doelen speelde het minst een rol. Het verzoek was dan ook in het advies mee te nemen hoe de hulp van de RAT's beter te structureren was en voor zover mogelijk hiervoor handvatten te ontfangen aan andere interventies op het terrein van Intensief Pedagogische Thuiszorg (IPT, bijvoorbeeld IOG zoals uitgevoerd door de noordelijke Hulp aan Huis-programma's). De vraag was daarbij ook te kijken of een andere IPT-interventie mogelijk 'betere papieren' heeft op het gebied van effectiviteit en programma-integriteit.

Om deze vragen te beantwoorden voerden we een aantal stappen uit. Als eerste checkten we de doelgroepbeschrijving uit het doorlichtingsonderzoek en vulden deze aan op basis van extra casuïstiek. Immers, de problematiek van de doelgroep waar een interventie zich op richt, is leidend bij het bepalen van de resultaten en wat werkt. Daarna selecteerden we interventies die zich richten op een soortgelijke doelgroep en vergeleken die met het hulpaanbod dat de RAT's bieden. Per programma werd een analyse gemaakt van de ingrediënten die ingezet worden bij de verschillende problemen die de gezinnen binnen de RAT's hebben. Ten derde werden de huidige stand van de kennis betrokken over werkzame elementen van hulp aan gezinnen met (ernstige) opvoedingsproblemen (zie Konijn e.a., 2007) en van zeven IPT-interventies die zijn opgenomen in de Databank Effectieve Jeugdinterventies (zie Van der Steege, aangeboden). Tot slot trokken we op basis van deze informatie conclusies hoe de RAT's verder te ontwikkelen richting een effectief hulpaanbod. We geven antwoord op de vragen of de methodiek van de RAT's de benodigde werkzame elementen bevat, hoe deze aan te vullen ofwel te verrijken valt en hoe de uitvoering van de hulp in de praktijk meer te structureren valt.

Dit eindrapport is als volgt opgebouwd. Als eerste beschrijven we de nadere analyse van de doelgroep en de negen probleemgebieden die we op basis daarvan onderscheiden. Vervolgens komt de keuze voor negentien interventies aan bod waarmee de aanpak van de RAT's is vergeleken. Voor deze keuze is voornamelijk geput uit de Databank Effectieve Jeugdinterventies die het Nederlands Jeugdinstituut een paar jaar geleden startte (zie <http://www.jeugdinterventies.nl>). In paragraaf vier worden deze negentien interventies kort beschreven. Daarna volgt in paragraaf vijf de analyse van de beschikbare technieken binnen deze interventies in vergelijking met de aanpak van de RAT's en een overzicht van werkzame elementen. Paragraaf zes bevat de conclusies en het daadwerkelijke advies, de laatste paragraaf biedt een overzicht van de gebruikte bronnen.

Tot slot, in het navolgende worden de termen *programma* en *interventie* door elkaar gebruikt. Onder beide verstaan we een duidelijk omschreven en afgebakende aanpak (ofwel methodiek), die zich richt op een heldere doelstelling bij specifieke problemen van de cliënt; voor de werkzaamheid van de aanpak bestaat op zijn minst een theoretische onderbouwing en indirect bewijs (uit buitenlands onderzoek of onderzoek naar vergelijkbare interventies). Ook de begrippen *ingrediënten* en *technieken* duiden op hetzelfde, namelijk onderdelen van de methodiek van een interventie ofwel aanwijzingen voor het handelen van de uitvoerders van de interventie.

2 Nadere analyse doelgroep

In het Doorlichtingsrapport van Spirit (Van den Braak & Konijn, 2006) is aan de hand van 25 casussen een doelgroepbeschrijving van de RAT's gemaakt. Om te kijken of deze probleemdefiniëring representatief is, zijn 67 methoden-evaluaties uit de regio's Centrum Oud-West, Oost, Nieuw-West, Zuid, Noord, Zuidoost, Amstelland/Meerlanden en Zaanstreek/ Waterland geanalyseerd. De analyses van deze methoden-evaluaties staan in bijlage 1 en zijn vervolgens toegevoegd aan de eerder omschreven probleemgebieden (zie bijlage 2). Hieronder volgt de uiteindelijke doelgroepomschrijving die is gebaseerd op het totaal van 92 casussen.

Tweederde van de gezinnen is een éénouder gezin met jeugdige(n) tussen 8 en 14 jaar, ongeveer evenveel meisjes als jongens. Ongeveer de helft van de gezinnen is van allochtone afkomst. Tweederde van de jeugdigen heeft gedragsproblemen (oppositieel gedrag, hyperactiviteit) en tweederde heeft sociaal emotionele problemen (zelfbeeld, sociaal functioneren en zelfcontrole). Daarnaast heeft de helft van de jeugdigen problemen in contacten met leeftijdgenoten en eenderde met het omgaan met een dagelijkse routine. Daarnaast speelt er bij eenderde psychiatrische problematiek. Tweederde van de jeugdigen heeft problemen met de dagbesteding, zoals leer- en werkprestaties en de houding ten opzichte van werk en school. Het merendeel van de jeugdigen volgt regulier onderwijs.

Bijna alle gezinnen kampen met opvoedingsproblemen en overbelasting. Overige problemen bij de ouders spelen op het gebied van het zelfvertrouwen als ouder, de reflectie op het eigen functioneren als ouder en het empathisch vermogen. Een groot deel van de ouders heeft daarnaast sociaal emotionele problemen en bij eenderde spelen psychische/ psychiatrische problemen. In mindere mate kampen de ouders met gezondheidsproblemen of verslavingsproblematiek.

In de meeste gezinnen bestaan relatieproblemen tussen de ouders (ruzies of (dreigende) echtscheidingen) en tussen de gezinsleden. Bijna alle gezinnen kampen met communicatieproblemen. Problemen met de dagelijkse routine en veiligheid is ook een veelvoorkomend gezinsprobleem. Ruim de helft van de gezinnen heeft problemen met het sociale netwerk en bijna eenderde heeft financiële problemen. Een aantal heeft problemen met de Nederlandse samenleving; bij tweevijfde spelen taalproblemen.

In grote lijnen komt de doelgroepbeschrijving overeen met de eerder gemaakte doelgroepbeschrijving gebaseerd op de 25 casussen (Van en Braak & Konijn, 2006). Uit deze probleemdefiniëring zijn de volgende negen probleemgebieden gedestilleerd:

1. Opvoedingsproblemen ouders
2. Gedragsproblemen kinderen (opstandig en/ of druk gedrag; ADHD; angst)
3. Relatieproblemen ouders (ruzies (dreigende) echtscheiding)
4. Communicatieproblemen gezin
5. Voeren huishouding (o.a. financiële problemen)
6. Sociale problemen (netwerk, steun organiseren)
7. School/ werk problemen (prestaties/ sociaal)
8. Problemen ouders (stress, psychiatrie, verslaving, verstandelijke beperking, werkloos, lichamelijke gezondheid)
9. Problemen met de Nederlandse samenleving (taal/ samenleving)

In de praktijk spelen in vrijwel alle gezinnen problemen op de volgende vier probleemgebieden: opvoedingsproblemen ouders, gedragsproblemen kinderen, communicatieproblemen gezin en sociale problemen (geringe steun uit het netwerk). Problemen op de overige vijf gebieden kunnen de centrale problemen versterken (of compenseren).

3 Selectie programma's

In de volgende paragraaf wordt het programma van de RAT's vergeleken met ingrediënten uit vergelijkbare interventies. We hebben bij de selectie van de te analyseren programma's als eerste gezocht naar soortgelijke interventies. Deze moesten zich richten op gezinnen of ouders die kampen met meerdere van de negen onderscheiden probleemgebieden. Minimaal moesten de programma's zich richten op opvoedingsproblemen en gedragsproblemen van een of meer van de kinderen. De RAT's is een multimethodische werkwijze en bevat technieken uit de methodieken De Versterking, Video Home Training, InStap en Families First/Ambulante Spoedhulp.

Voor de selectie hebben we in belangrijke mate geput uit interventies die zijn opgenomen in de Databank Effectieve Jeugdinterventies (DEI). Interventies die worden opgenomen in deze databank zijn minimaal 'in theorie effectief'. Dit betekent dat er een theoretische onderbouwing is, een rationale waarom deze aanpak zou kunnen werken om het gestelde doel bij de betreffende problematiek te bereiken. Van de meeste interventies is daarnaast uit buitenlands onderzoek gebleken dat ze effectief zijn of zijn er Nederlandse studies beschikbaar. Tot slot moesten de interventies in Nederland beschikbaar zijn.

In totaal selecteerden we de volgende negentien interventies (tussen haakjes staat de beoordeling zoals vermeld in de Databank Effectieve Jeugdinterventies):

1. Families First	(effectief)
2. De Versterking	(deels effectief)
3. Directieve Thuisbehandeling	(in theorie effectief)
4. Praktische Pedagogische Gezinsbegeleiding (PPG)	(in theorie effectief)
5. Functional Family Therapy (FFT)	(in theorie effectief, buitenlands onderzoek)
6. Multi Systeem Therapie (MST)	(in voorbereiding, buitenlands onderzoek)
7. Video Home Training (VHT)	(in voorbereiding, buitenlands onderzoek)
8. Intensieve Orthopedagogische Gezinsbehandeling (IOG)	(deels effectief)
9. Jeugdhulp Thuis	(deels effectief)
10. Parent Management Training Oregon (PMTO)	(in voorbereiding, buitenlands onderzoek)
11. Triple P	(in theorie effectief, inmiddels Nederlands onderzoek)
12. Ouders van Tegendraadse Jeugd (oudertraining)	(in theorie effectief)
13. Opvoeden & Zo	(deels effectief)
14. Minder boos en opstandig (oudertraining)	((deels) effectief)

Bovengenoemde programma's worden aangevuld met vijf programma's die zich richten op gedragsproblemen en sociaal emotionele problemen bij jeugdigen:

15. Minder boos en opstandig (kindtraining)	((deels) effectief)
16. Zelfcontrole	((deels) effectief)
17. Sociale vaardigheidstraining op maat	(in theorie effectief)
18. VRIENDEN	(in theorie effectief)

Hieronder volgen toelichtingen bij een aantal van de geselecteerde interventies.

1, 2) Families First en de Versterking zijn interventies die Spirit in het verleden afzonderlijk uitvoerde. In de loop van de tijd zijn deze programma's ondergebracht bij de RAT's. We hebben ze meegenomen in de analyse om te kunnen zien in hoeverre de RAT's nog ingrediënten uit deze interventies bevatten.

5,6) De interventies MST en FFT worden op dit moment ingevoerd in Nederland binnen een landelijk innovatieprogramma. Deze programma's zijn met name gericht op gezinnen met delinquente jongeren tussen 12 en 18 jaar. Er is ruimschoots buitenlands onderzoek beschikbaar waaruit de effectiviteit van deze interventies blijkt (zie bijvoorbeeld Boendermaker, 2005). Nederlands onderzoek is op dit moment in uitvoering.

7) Video Hometraining is nog niet opgenomen in de DEI, maar is de derde interventie die binnen Spirit is ondergebracht bij de RAT's. Een recente meta-analyse (Fukkink, 2006), voornamelijk gebaseerd op buitenlands onderzoek, laat de werkzaamheid van video-feedback zien in gezinnen met jonge kinderen (tot 8 jaar). Dit past niet helemaal bij de gemiddelde leeftijd van de jeugdigen binnen de RAT's, wel wordt VHT ook toegepast bij gezinnen met oudere kinderen (de werkzaamheid hiervan is echter nog niet aangetoond). Ook VHT is meegenomen om te bezien of de RAT's nog ingrediënten uit deze interventie bevatten.

10) PMTO wordt op dit moment in Nederland ingevoerd, de effectiviteit van deze interventie is in buitenlands onderzoek meermaals aangetoond (zie Berger & Van Everdingen, 2006).

11) Triple P is opgenomen in de DEI en staat daarin te boek als 'in theorie effectief', in het buitenland is de effectiviteit van deze interventie aangetoond. Het programma wordt op dit moment breed in Nederland ingevoerd. Onlangs verschenen de resultaten van de eerste Nederlandse studie naar Triple P die de positieve internationale resultaten ondersteunen (zie Speetjens, De Graaf & Blokland, 2007).

15,16,17) Deze drie trainingen richten zich op jeugdigen met gedragsproblemen, agressief en oppositioneel gedrag. Eerder maakten we in opdracht van Spirit een vergelijking tussen elf interventies gericht op agressieregulatie en woedebeheersing bij jeugdigen (zie Oudhof & Van der Steege, 2007).

18,19) Deze twee programma's zijn gericht op emotionele problemen bij kinderen (emotionele problemen na een ingrijpende gebeurtenis, angst en stemmingsproblemen).

4 Beschrijving geselecteerde programma's

Van de veertien interventies gericht op gezinnen en ouders en de vijf kindprogramma's geven we hieronder een korte typering.

1. Families First

Families First is intensieve crisishulp aan gezinnen met als doel om het gezin bij elkaar te houden en uithuisplaatsing van één of meer kinderen te voorkomen. De veiligheid van de kinderen staat voorop. De hulp duurt vier tot zes weken, sluit aan bij de behoeften van het gezin en is gericht op het vergroten van de competentie van de gezinsleden door middel van het versterken van datgene wat goed gaat en het aanleren van nieuwe vaardigheden.

2. De Versterking

De Versterking is een vorm van Intensieve Pedagogische Thuishulp voor gezinnen met problemen op meerdere fronten. Het programma wil de competenties van de gezinsleden vergroten zodat ze beter functioneren op de relevante ontwikkelingstaken en de veiligheid van het kind gewaarborgd is. De hulp duurt zes maanden, de hulpverlener bezoekt het gezin twee tot drie keer per week thuis.

3. Directieve Thuisbehandeling

Directieve Thuisbehandeling is een vorm van Intensieve Pedagogische Thuishulp met name geschikt voor gezinnen met jeugdigen tussen 12 en 18 jaar. Het programma richt zich enerzijds op het aanleren van opvoedings- en onderhandelingsvaardigheden bij de gezinsleden om het probleemgedrag van de jeugdige in te perken of op z'n minst hanteerbaar te maken. Tegelijkertijd richt de behandeling zich op het verbeteren van de onderlinge communicatie tussen de gezinsleden om het probleemoplossend vermogen te vergroten en te kunnen omgaan met het probleemgedrag. De behandeling duurt over het algemeen maximaal zes maanden, de hulpverlener bezoekt het gezin wekelijks een tot anderhalf uur.

4. Praktische Pedagogische Gezinsbegeleiding (PPG)

Praktisch Pedagogische Gezinsbegeleiding is een vorm van Intensieve Pedagogische Thuishulp (IPT) voor gezinnen met kinderen tussen 0 en 18 jaar. De ouders zijn vastgelopen in de opvoeding en de hulp heeft tot doel hun opvoedkundige competenties te versterken. De ouders zoeken hulp bij de opvoeding en hoe om te gaan met de handicap of het gedrag van hun kind. De hulp duurt gemiddeld vijftien tot twintig weken waarin de hulpverlener het gezin een keer per week bezoekt.

5. Functionale Family Therapy (FFT)

Functionele Gezinstherapie is bedoeld voor jongeren van 11 tot 18 jaar met gedragsproblemen (waaronder crimineel gedrag) en hun gezinnen. De therapie wil het functioneren van de jongere en het gezin verbeteren, de communicatie in het gezin verbeteren en de kans op herhaling van crimineel gedrag verkleinen. Het gaat om gezinnen die van hulpverleningsinstellingen, waarmee zij eerder in contact waren, het label 'ongemotiveerd', 'vol weerstand' en 'disfunctioneel' hebben gekregen. De therapie duurt 3 tot 6 maanden.

6. Multi Systeem Therapie (MST)

Multi Systeem Therapie is een intensieve behandelmethode voor jeugdigen en hun ouders waarbij de behandelaar het gezin meerdere malen per week in de thuissituatie bezoekt en 24 uur

per dag bereikbaar is. Het centrale uitgangspunt is dat antisociaal gedrag veroorzaakt wordt door kenmerken van de jeugdige zelf, het gezin, de vriendengroep, de school en de buurt. De aanpak van het antisociale gedrag bestaat uit het verminderen van risicofactoren en het versterken van beschermende factoren in deze contexten. De behandeling duurt circa 3 tot 6 maanden.

7. Video Home Training (VHT)

VHT is een hulpverleningsmethode waarbij thuis video-opnamen van gezinssituaties gemaakt worden. De door ouder en hulpverlener gemaakte analyse van de opnamen biedt inzicht in en is aanknopingspunt voor verbetering van de omgangssituaties. VHT betreft een training voor gezinnen met kinderen van 0 tot 18 jaar waar sprake is van opvoedingsproblemen en pedagogische onmacht. De aanpak is niet probleemgericht, maar gericht op de basiscommunicatie, mogelijkheden en positieve krachten in het gezin.

8. Intensieve Orthopedagogische Gezinsbegeleiding (IOG)

Deze interventie betreft een vorm van Intensieve Pedagogische Thuishulp (IPT), gericht op gezinnen met kinderen van elke leeftijd die meervoudige en ernstige problemen hebben en/of een langdurige hulpverleningsgeschiedenis. Het doel is tweeledig: het kind kan in een veilig gezinsklimaat opgroeien en zich ontwikkelen en de gezinsleden hebben meer vaardigheden om gebruik te maken van hun sociale netwerk. De behandeling duurt gemiddeld vijf maanden, waarin de hulpverlener het gezin twee keer per week thuis op zoekt.

9. Jeugdhulp Thuis

Jeugdhulp Thuis is een vorm van Intensieve Pedagogische Thuishulp voor gezinnen met kinderen van 0 tot 18 jaar die ernstige en complexe problemen hebben, waaronder opvoedingsproblemen. Doel van de hulp is een aanvaardbare opvoedingssituatie in het gezin te scheppen. De hulpverlener werkt intensief met het gezin samen, geeft informatie en emotionele steun en probeert vooral de sociale steun rond het gezin te versterken.

10. Parent Management Training Oregon (PMTO)

'Parent Management Training Oregon' (PMTO) is bedoeld voor kinderen van 4 tot 12 jaar met ernstige gedragsstoornissen en hun ouders. De individuele training ondersteunt de ouders en voorkomt antisociaal gedrag en criminaliteit bij de kinderen. Ouders leren in tien a vijftien sessies kernvaardigheden zoals het stimuleren van kinderen door positief gedrag te belonen en grenzen stellen.

11. Triple P

Triple P staat voor Positief Pedagogisch Programma, een van origine Australisch programma voor opvoedingsondersteuning aan ouders met kinderen in de leeftijd van 0-16 jaar. Het is een laagdrempelig en integraal programma met als doel de preventie van (ernstige) emotionele- en gedragsproblemen bij kinderen door het bevorderen van competent ouderschap. De interventie onderscheidt vijf niveaus van ondersteuning die zijn afgestemd op de verschillende behoeften van gezinnen. Het vierde niveau betreft een oudertraining (in groepsverband of individueel) en het vijfde niveau omvat een intensief gezinsgericht programma.

12. Ouders van Tegendraadse Jeugd (oudertraining)

De Oudertraining van OUDERS van tegendraadse jeugd wil ouders van kinderen (8-16 jaar) die met de politie in aanraking zijn gekomen vanwege strafbare feiten in circa 14 bijeenkomsten gedurende een uitgebreide training (individuele sessies én in groepsverband), helpen hun opvoedingsvaardigheden te verbeteren. Uitgaand van vijf relevante vaardigheden krijgen ouders

een zoveel mogelijk positief gerichte ondersteuning, waardoor zij zelf het gedrag van hun kinderen in goede banen leren leiden.

13. Opvoeden en zo

Opvoeden & Zo is de vernieuwde versie van Opvoeden: zó! (verder). Opvoeden & Zo richt zich op ouders met een kind in de basisschoolleeftijd waarbij geen sprake is van ernstige opvoedingsproblematiek. Het doel van Opvoeden & Zo is vergroting van de opvoedingscompetentie van ouders, door hen bewust te maken van de mogelijkheden om het gedrag van hun kinderen positief te beïnvloeden en hen de vaardigheden te leren om dat ook te doen. De training bestaat uit zes groepsbijeenkomsten van elk ongeveer twee uur.

14/15. Minder boos en opstandig (oudertraining en kindtraining)

Het gaat hier om een behandelprogramma voor kinderen van 8 tot 12 jaar met een agressieve of opstandige gedragsstoornis, eventueel in combinatie met ADHD, en hun ouders. Doel is vermindering van het probleemgedrag van het kind door de opvoedingsvaardigheden van de ouders en de sociale vaardigheden van de kinderen te verbeteren. De training bestaat uit 18 bijeenkomsten met een groep van vijf tot acht ouders en 18 bijeenkomsten in een groep van maximaal vijf kinderen.

16. Zelfcontrole

Zelfcontrole' is een sociaal-cognitief behandelprogramma voor kinderen van 9 tot en met 12 jaar met gedragsstoornissen, die zich vooral uiten in agressief en oppositioneel gedrag. De doelen van de interventie zijn: het verminderen van gedragsproblemen en van impulsief gedrag, het verbeteren van de sociaal-cognitieve vaardigheden en het vergroten van de zelfcontrole. Ouders en leerkrachten worden bij de behandeling betrokken.

17. Sociale vaardigheidstraining op maat

De interventie richt zich op jongens en meisjes in de leeftijd van 12 tot 21 jaar met probleemgedrag dat voor een deel voortkomt uit onvermogen tot zelfstandig en adequaat hanteren van sociale probleemsituaties. Het doel is dat de jongere zich beter kan handhaven in verschillende sociale situaties, beter sturing kan geven aan zijn eigen gedrag en beschikt over meer oplossingsvaardigheden. De training wordt wekelijks aangeboden en kan zowel op individuele basis (1 uur) als in groepsverband (1,5 uur) worden gegeven.

18. VRIENDEN

VRIENDEN is een individuele of groepsinterventie voor jeugdigen van 7 tot en met 16 jaar die last hebben van angststoornissen en depressieve klachten. Het programma leert in tien bijeenkomsten vaardigheden en technieken aan om de angst of depressie aan te pakken. Voor de ouders zijn er vier bijeenkomsten. VRIENDEN kan ook als preventieprogramma worden gebruikt, bijvoorbeeld op school.

19. Beeldcommunicatie

Beeldcommunicatie is een vorm van speltherapie voor kinderen van 3 tot 12 jaar die ingrijpende gebeurtenissen hebben meegemaakt. Hierdoor is hun relatie met de omgeving verstoord geraakt. De therapie wil de pedagogische relatie tussen de kinderen, hun ouders en de omgeving herstellen. Beeldcommunicatie bestaat uit spelsessies met de kinderen in combinatie met ouderbegeleiding.

5 De probleemgebieden en werkzame elementen

Konijn e.a. (2007) en Van der Steege (aangeboden) gaven recent een overzicht, gebaseerd op de huidige stand van de kennis, van werkzame elementen bij IPT-interventies en gezinnen met (ernstige) opvoedingsproblemen. Deze overzichten zijn richtinggevend bij de analyse van de negentien geselecteerde programma's. Hieruit komen de volgende werkzame elementen naar voren.

1. Intensieve pedagogische thuishulp is hulp in de thuissituatie (in de eigen leefomgeving van het gezin) met een intensieve contactfrequentie (minimaal eens per week). De hulp richt zich op gezinnen met meervoudige problematiek: gedrags- of ontwikkelingsproblemen bij de jeugdige, een tekort aan opvoedingscompetenties bij de ouders, een verstoorde communicatie in het gezin en problemen op de andere gezinstaken.
2. Empowerment is het leidende kader waarmee het belang van de algemeen werkzame factoren benadrukt wordt. De hulpverlener sluit aan bij de problemen en wensen van het de gezinsleden en bij aanwezige positieve krachten en mogelijkheden. Er is ruime aandacht voor het opbouwen van een werkrelatie met de gezinsleden, de doelen worden gezamenlijk gesteld en de hulpverlener stemt de in te zetten technieken en hulpmiddelen telkens af op de doelen.
3. Het systeemdenken en de (sociale) leertheorie zijn de leidende theoretische kaders. De hulp is in ieder geval gericht op het trainen van de opvoedingsvaardigheden van de ouders, gedragstraining van de jeugdige en het activeren van het sociale netwerk van het gezin.
4. Er is een goede ondersteuningsstructuur voor de hulpverleners. Ze ontvangen een specifieke opleiding in de methodiek van de interventie. Daarnaast is periodieke werkbegeleiding nodig om de behandelintegriteit te bewaken (bijvoorbeeld sluiten de in te zetten middelen aan bij de gestelde doelen/geconstateerde problematiek) en om te voorkomen dat de hulpverleners al te solistisch aan het werk zijn.
5. Het versterken van de opvoedingscompetentie van de ouders bestaat uit: probleemgedrag definiëren, observeren en evalueren (evt. met behulp van video), bekrachtigen positief gedrag kind, communicatieve vaardigheden, geleerde in praktijk brengen en ervaringen bespreken, probleemoplossende vaardigheden en conflictbeheersingsstrategieën, stimuleren leeftijdsadequaat gedrag kinderen, ondersteunen kind bij schoolwerk, toezicht houden op kind, groepstraining, betrokken houden gezinsleden tussen bezoeken door (bijv. door telefonisch contact).
6. De gedragstraining van de jeugdige bestaat uit: probleemoplossende vaardigheden en conflictbeheersingsstrategieën, versterken sociale vaardigheden en leeftijdsadequaat gedrag, inleven in de emoties van een ander, bekrachtigen successen bij schoolse vaardigheden, belonen gewenst gedrag en negeren/passend straffen ongewenst gedrag en vergroten zelfvertrouwen.
7. Voor de werkzaamheid van video-feedback is voorlopig alleen ondersteuning in gezinnen met kinderen tot 8 jaar (Fukkink, 2006).

Een interventie bevat ingrediënten ofwel technieken die gebruikt worden om de doelen te bereiken. Technieken (verrichtingen) zijn dus onderdelen van de methodiek en geven de uitvoerende hulpverlener aanwijzingen voor het handelen. Van de negentien geselecteerde programma's analyseerden we welke technieken worden ingezet op de negen onderscheiden probleemgebieden waarop de RAT's zich richten. De matrix in bijlage 3 biedt hiervan een

overzicht. Hierbij is allereerst gekeken in hoeverre de programma's aandacht hebben voor algemeen werkzame factoren van effectieve interventies, daarna volgt een overzicht van de beschikbare technieken per probleemgebied. In kolom 1 staan de onderscheiden technieken vermeld. Vervolgens staan in kolom 2 de functies van de technieken, hiermee bedoelen we datgene dat de hulpverlener met de inzet ervan beoogt. De programma's (nummers) die de betreffende technieken in hun beschrijving hebben opgenomen, staan in kolom 3. Hierbij moet vermeld worden dat de programma's geanalyseerd zijn op basis van de beschikbare schriftelijke documentatie, waarvan de gedetailleerdheid wisselend is. Tot slot geeft de laatste kolom aan of de RAT's de betreffende techniek bevat. Een overzicht van de gebruikte bronnen staat in paragraaf 7.

De matrix laat zien dat bijna alle programma's (inclusief de RAT's) aandacht besteden aan de algemeen werkzame factoren. Hieronder vatten per probleemgebied samen in welke mate de geselecteerde programma's zich op de specifieke gebieden richten.

1. Opvoedingsproblemen ouder

Alle veertien gezinsprogramma's/ oudertrainingen richten zich in meer of mindere mate op de opvoedingsproblemen van de ouders. Met name de oudertrainingen gebruiken veel specifieke technieken gericht op opvoedingsproblemen. In bredere gezinsprogramma's, zoals Functional Family Therapy, Multi Systeem Therapie, Video Home Training en Jeugdhulp thuis, zijn minder specifieke technieken gericht op opvoedingsproblemen in de methodiek beschreven.

2. Gedragsproblemen kinderen

De vijf kindprogramma's passen allemaal een aantal technieken gericht op gedragsproblemen van kinderen toe. Ook een aantal gezinsprogramma's richt zich op enkele van deze technieken, zoals De Versterking, Intensieve Orthopedagogische Gezinsbegeleiding, Directieve Thuisbehandeling, Praktische Pedagogische Gezinsbegeleiding, Multi Systeem Therapie, Video Home Training en Functional Family Therapy. De kindtrainingen Minder Boos en Opstandig en Zelfcontrole richten zich specifiek op opstandig en/ of druk gedrag van kinderen.

3. Relatieproblemen ouders (ruzies, (dreigende) echtscheiding)

Hoewel relatieproblemen van ouders ook indirect (door communicatieproblemen aan te pakken) aangepakt kunnen worden, zijn er een aantal gezinsprogramma's die zich in meer of mindere mate specifiek op dit gebied richten. De programma's Directieve Thuisbehandeling, Functional Family Therapy, Multi Systeem Therapie, Video Home Training, Intensieve Orthopedagogische Gezinsbegeleiding en Ouders van Tegendraadse Jeugd passen één of meerdere technieken toe.

4. Communicatieproblemen in het gezin

De meeste gezinsprogramma's passen technieken toe gericht op communicatieproblemen in het gezin. De Versterking, Video Home Training en Intensieve Orthopedagogische Gezinsbegeleiding passen veel technieken toe en Jeugdhulp Thuis en PMTO passen wat minder technieken op dit gebied toe. Ook de oudertrainingen Ouders van Tegendraadse Jeugd en Minder boos en opstandig richten zich op communicatieproblemen.

5. Voeren van huishouding (o.a. financiële problemen)

Met name Families First, De Versterking, Praktische Pedagogische Gezinsbegeleiding, Video Home Training, Intensieve Orthopedagogische Gezinsbegeleiding en Jeugdhulp Thuis gebruiken enkele technieken gericht op het voeren van een huishouding.

6. *Sociale problemen (netwerk, steun organiseren).*

Door middel van het aanpakken van communicatieproblemen in het gezin richten vrijwel alle gezinsprogramma's/ oudertrainingen zich op sociale problemen. Veel programma's benoemen in hun methodiek ook technieken specifiek gericht op het versterken van het netwerk. De programma's Directieve Thuisbehandeling, Functional Family Therapy, PMTO, Opvoeden & Zo en Minder Boos en Opstandig passen (vrijwel) geen specifieke technieken op dit gebied toe.

7. *School/ werk problemen: prestaties en sociaal*

Zie gedragsproblemen kinderen (probleemgebied 2).

8. *Problemen ouders: verslaving, psychiatrie, psychische problemen, lvg, stress, werkloosheid, lichamelijke gezondheid*

Weinig programma's richten zich specifiek op de problemen van de ouders. Multi Systeem Therapie, Video Home Training en Intensieve Orthopedagogische Gezinsbegeleiding gebruiken enkele technieken op dit probleemgebied. Vaak wordt hier andere hulpverlening voor ingeschakeld.

9. *Problemen met de Nederlandse samenleving/ taal (vluchtelingen, asielzoekers)*

Met name Praktische pedagogische Gezinsbegeleiding en Functional Family Therapy richten zich in hun methodiek specifiek op problemen van (allochtone) ouders met de Nederlandse samenleving. Indirect, via het aanpakken van sociale problemen, gebruiken de meeste programma's wel technieken die een bijdrage kunnen leveren aan dit probleemgebied.

In de matrix is te zien dat de RAT's zich op alle probleemgebieden richten, voor de gebieden relatieproblemen ouders en problemen met de Nederlandse samenleving in iets mindere mate. Daarnaast valt op dat de RAT's over veel technieken per probleemgebied beschikken, mede door de multimethodische werkwijze worden er technieken uit verschillende methodieken gebruikt. De matrix laat zien dat de hulpverleners van de RAT's over een zeer uitgebreide 'middelenkist' beschikken die de meeste probleemgebieden in voldoende mate dekt. Opvallend is dat deze kist ook middelen bevat om direct met jeugdigen aan de slag te gaan met hun (gedrags)problemen. Deze middelen zijn wel beschikbaar, de hulpverleners van de RAT's werken echter in de praktijk meer aan deze problemen door de opvoedingscompetentie van de ouders te versterken (mediatie). Het feit dat de gedragsproblemen van de jeugdige bij afsluiting nog fors zijn, is eerder geconstateerd in effectonderzoek naar IPT-interventies (zie Veerman, Janssens & Delicat, 2005). De matrix onderstreept de conclusie uit het doorlichtingsonderzoek dat psycho-educatie over de problematiek van het kind aan de ouders (en evt. andersom) onderbelicht is in de methodiek van de RAT's.

6 Conclusies en adviezen

Op basis van de werkzame elementen uit de vorige paragraaf en de vergelijking van de technieken uit de methodiek van de RAT's met de negentien geselecteerde programma's komen we tot vier conclusies met bijbehorende adviezen.

1. De RAT's doen in theorie niet onder voor andere IPT-interventies

Uit de vergelijking op het niveau van middelen blijkt de aanpak van de RAT's de meeste van de werkzame elementen bevat. Zo vindt de hulp in de thuissituatie plaats, gericht op de meervoudige problematiek van de gezinnen: gedrags- of ontwikkelingsproblemen jeugdige, tekort aan opvoedingscompetentie bij de ouders, een verstoorde communicatie in het gezin en problemen op de andere gezinstaken. Het systeemdenken en de (sociale) leertheorie (basis competentie-model) zijn daarbij de leidende theoretische kaders. Ook richt de hulp van de RAT's zich op het versterken en activeren van het sociale netwerk rond het gezin. Daarnaast is voldoende aandacht voor de algemeen werkzame factoren (vanuit empowerment) en is er een goede ondersteuningsstructuur voor de hulpverleners (specifieke opleiding, casuïstiekbesprekingen en werkbegeleiding). Deze werkzame elementen zijn terug te vinden in de zeven IPT-interventies die zijn opgenomen in de Databank Effectieve Jeugdinterventies: De Versterking, Directieve Thuisbehandeling, Families First, Intensieve Orthopedagogische Gezinsbehandeling, Jeugdhulp Thuis, Orthopedagogische Video Gezinsbehandeling en Praktische Pedagogische Gezinsbegeleiding (zie Van der Steege, aangeboden). De interventie van de RAT's doet daarmee niet onder voor deze zeven interventies (waarschijnlijk ook omdat door het multimethodische karakter elementen uit deze interventies zijn opgenomen in de RAT's). De aanpak van de RAT's is op dezelfde werkzame elementen gebaseerd als andere IPT-interventies die in de databank zijn opgenomen als 'in theorie effectief' of 'deels effectief'. Daarmee hebben de RAT's de potentie minimaal in theorie effectief te zijn.

2. Versterk het gebruik van middelen direct gericht op jeugdigen en psycho-educatie

Net als de meeste IPT-interventies richten ook de RAT's zich op het verminderen van de gedrags- en ontwikkelingsproblemen van de jeugdige via de opvoeders. In de praktijk richten de hulpverlener zich weinig direct op de jeugdigen in het gezin. Opvallend is dat de vergelijking in de vorige paragraaf laat zien dat het arsenaal aan middelen van de RAT's wel technieken bevat om direct met jeugdigen aan de slag te gaan. In de praktijk gebeurt dit klaarblijkelijk niet. In tweederde van de gezinnen is er bij de kinderen sprake van gedragsproblemen en daarmee samenhangende sociaal-emotionele problemen. Een aantal van de geanalyseerde interventies gericht op jeugdigen (Minder boos en opstandig, Zelfcontrole en Sociale Vaardigheidstraining op Maat) biedt aanknopingspunten voor het aanpakken van deze problemen. Het eerste advies is uit de beschikbare middelen binnen de RAT's en deze drie interventies een aantal 'trainingsessies' samen te stellen die de hulpverlener direct met een kind kan uitvoeren. Dit verlaagt wellicht de drempel om hiermee aan de slag te gaan en stimuleert de hulpverleners het direct werken met kinderen meer regulier onderdeel van hun handelen te maken.

Bij meer specialistische problematiek van jeugdigen is het inzetten van aanvullende hulp een mogelijkheid (bijvoorbeeld vanuit de GGZ voor angstproblemen, stemmingsproblemen en ernstige gedragsproblemen). Binnen Spirit wordt op dit moment gewerkt aan het invoeren van een interventie op het terrein van agressieregulatie en woedebeheersing (Oudhof & Van der Steege, 2007). Deze is wellicht ook in te zetten als aanvulling op de RAT's.

Het doorlichtingsonderzoek en de vergelijking met de andere programma's laat zien dat het werkzame element psycho-educatie grotendeels ontbreekt in de middelen van de RAT's. Het tweede advies is de methodiek hiermee aan te vullen, gebruik hierbij de praktijkervaringen die de hulpverleners van de RAT's hebben, haal inspiratie uit de aanpak van andere interventies (Triple P en Minder boos en opstandig) en maak gebruik van beschikbaar voorlichtingsmateriaal voor kinderen over psychiatrische problemen van hun ouders (het Trimbos-instituut ontwikkelde hiervoor de nodige materialen).

3. Structureer de hulp inhoudelijk: middelen koppelen aan de negen probleemgebieden

Op dit moment wordt de structuur in de hulp van de RAT's met name aangebracht door de fasering van de hulpverleningsplanning bestaande uit drie plannen: starthulpverleningsplan, evaluatie en vervolghulpverleningsplan en eindverslag. Globaal deelt dit de hulp in in drie fasen. Er is vanuit de praktijkervaringen behoefte aan een meer inhoudelijke structurering van de hulp van de RAT's naast de fasering in tijd. De negen onderscheiden probleemgebieden kunnen hierbij behulpzaam zijn.

De hulp van de RAT's richt zich in de eerste plaats op de volgende vier probleemgebieden: opvoedingsproblemen ouders, gedragsproblemen kinderen, communicatieproblemen gezin en sociale problemen (geringe steun uit het netwerk). De middelen die zich richten op deze vier gebieden vormen daarmee de kern van de hulp die de RAT's bieden. Deze zijn ook afgeleid van de leidende theoretische kaders: systeemtheorie, (sociale) leertheorie en het activeren van het sociale netwerk.

De overige vier probleemgebieden (school/werkproblemen jeugdigen scharen we onder gedrags- en ontwikkelingsproblemen jeugdige aangezien de aanpak hiervan overlapt, zie bijlage 3) spelen een rol in de hulp van de RAT's voor zover ze de opvoeding en de ontwikkeling van de jeugdige belemmeren: relatieproblemen ouders, voeren huishouding, eigen problemen ouders en problemen met de Nederlandse samenleving. Bij problemen op deze gebieden maakt de hulpverlener telkens de keuze uit een van de volgende strategieën:

1. De problemen op dit gebied moeten beschouwd worden als moeilijk veranderbaar en daarmee als een gegeven. Dit heeft een grens, zodra de veiligheid van het kind gevaar komt zijn andere stappen geëigend (zie voor het beoordelen van de veiligheid: Eijgenraam, Van Vugt & Berger, 2007). Soms kan de conclusie zijn dat deze problemen dusdanig belemmerend zijn dat inzet van hulp vanuit de RAT's niet mogelijk is.
2. De problematiek is veranderbaar, maar dit vergt de inzet van aanvullende, specialistische hulp (bijvoorbeeld vanuit de GGZ).
3. De problematiek is veranderbaar en de middelenbak van de RAT's biedt mogelijkheden om deze aan te pakken in relatie tot de opvoeding.

Hieruit volgen twee adviezen. Ten eerste vergt het centraal stellen van de onderscheiden probleemgebieden (of eigenlijk: de doelen op deze gebieden) een herordening van de middelenkist van de RAT's. Daarbij is de ervaring dat de middelenkist in de loop der jaren te uitgebreid is geworden. Orden alle beschikbare middelen volgens de negen probleemgebieden en maak tegelijkertijd een schifting op basis van de probleemgebieden en de ervaringen in de praktijk. Verwijder bijvoorbeeld middelen die nooit gebruikt worden, die niet bij de probleemgebieden passen of die in de praktijk niet blijken te werken. De kern bestaat dan uit middelen die in te zetten zijn voor de opvoedingsproblemen, gedragsproblemen jeugdige, communicatieproblemen in het gezin en het versterken van het sociale netwerk. Daarnaast zijn er

middelen die in relatie tot de opvoeding van de jeugdige in te zetten bij problemen op de overige vier gebieden. Neem in dit proces de middelen kritisch onder de loep: passen ze bij de onderscheiden probleemgebieden, is er een relatie met de leidende theorieën, is er overlap en worden de middelen in de praktijk nog gebruikt? De matrix uit bijlage 3 biedt hiervoor wellicht een bruikbaar ordeningskader.

Gezien de plannen om de oudertraining van Triple P in te zetten voorafgaand aan of aanvullend op de hulp van de RAT's lijkt het geëigend de middelen op het gebied van de opvoedingsproblemen te vergelijken en te integreren met die van Triple P. De zeventien opvoedingsvaardigheden bieden overigens een bruikbaar kader om de problemen op dit gebied preciezer in kaart te brengen en te bepalen welke middelen in te zetten.

Het tweede advies is de probleemgebieden centraal te stellen bij het verzamelen en ordenen van informatie, het opstellen van doelen, het opstellen van een plan voor de in te zetten middelen en het volgen van de inzet van de middelen. De algemeen werkzame factoren binnen de RAT's (bijvoorbeeld het opbouwen van een werkrelatie en het voortdurend aangaan van een dialoog met het gezin) zijn de basis van de hulp. Op deze basis is de inzet van specifieke middelen nodig om te werken aan de problemen die in het gezin spelen. Dit alles natuurlijk in overleg met het gezin. De problemen van ieder individueel gezin zijn te ordenen onder deze gebieden en ze zijn, met de aanwezige krachten op de gebieden, leidend voor het opstellen van de doelen. De doelen zijn dan richtinggevend voor de planning van de in te zetten middelen en de daadwerkelijke uitvoering van de hulp.

4. Stel toetsing relatie probleemgebieden (doelen) en in te zetten middelen centraal in casuïstiekbespreking en werkbegeleiding

Het op peil houden van de programma-integriteit is geen eenvoudige opgave, meerdere organisaties in de jeugdzorg worstelen daar op dit moment mee. De richting lijkt op dit moment dat periodieke werkbegeleiding van de uitvoerend hulpverleners op een gestructureerde en methodische manier hierbij een cruciale rol speelt. In die werkbegeleiding staat centraal of de doelen passen bij de problematiek van het gezin, de geëigende middelen daarbij ingezet worden en de methodiek zoals die staat beschreven zoveel mogelijk wordt uitgevoerd. Het laatste advies is om de ordening in probleemgebieden ook tijdens de casuïstiekbespreking te hanteren (en deze in te voegen in de reeds beschikbare formats) en voor de werkbegeleiding aandachtspunten op te stellen (zie voor een voorbeeld de methodiek van Ambulante Spoedhulp, bijlage 1, Eijgenraam, Van Vugt & Berger, 2007). Jeugdzorg Drenthe werkt in het kader van het ZonMw-onderzoek Werken zoals bedoeld aan een monitor voor de behandelintegriteit (van zowel algemeen als specifiek werkzame factoren). Deze is nog in ontwikkeling, duidelijk is wel dat ook in deze monitor de werkbegeleiding een centrale rol gaat spelen (zie <http://www.nji.nl/onderzoek> > Working as intended. The Youth Care Drenthe treatment integrity study).

7 Bronnen en geraadpleegde literatuur

Bronnen analyse programma's :

Families First

- Berger, M.A. (2005). *Databank Effectieve Jeugdinterventies: beschrijving 'Families First'*. Utrecht: NIZW. Gedownload op 10/08/2007 van <http://www.jeugdinterventies.nl>.
- Spanjaard, H. & Haspels, M. (2005). *Families First. Handleiding voor gezinsmedewerkers*. Utrecht: NIZW Jeugd.

De Versterking

- Steege, M. van der (2005). *Databank Effectieve Jeugdinterventies: beschrijving 'De Versterking'*. Utrecht: NIZW. Gedownload op 10/08/2007 van <http://www.jeugdinterventies.nl>.
- Vugt, M.J.M.D. van & Berger, M.A. (1999). *De Versterking. Zeer intensieve hulp aan gezinnen gericht op competentievergroting. Handleiding*. Amsterdam/Duivendrecht: PI Research B.V.

Directieve Thuisbehandeling

- Muller, L. (1993). *Directieve Thuisbehandeling*. Utrecht: SWP
- Steege, M. van der (2005). *Databank Effectieve Jeugdinterventies: beschrijving Directieve Thuisbehandeling*. Utrecht: NIZW. Gedownload op 09/08/2007 van <http://www.jeugdinterventies.nl>.

Praktische Pedagogische Gezinsbegeleiding (PPG)

- Steege, M. van der (2006). *Databank Effectieve Jeugdinterventies: beschrijving 'Praktisch Pedagogische Gezinsbegeleiding (PPG)'*. Utrecht: NIZW Jeugd. Gedownload op 09/08/2007 van <http://www.jeugdinterventies.nl>.
- Verhoef, T. & Ehlers, S. (2003). *Praktische Pedagogische Gezinsbegeleiding. Methodiek voor opvoedingsondersteuning*. Baarn: HBuitgevers.

Functional Family Therapy (FFT)

- Boendermaker, L. (red.; 2005). *De juiste hulp. Uitgangspunten voor het zorgaanbod voor jongeren met ernstige gedragsstoornissen*. Utrecht: NIZW Jeugd.
- Elling, M. (2005). *Databank Effectieve Jeugdinterventies: beschrijving 'Functionele Gezinstherapie / FFT'*. Utrecht: NIZW Jeugd. Gedownload op 10/08/2007 van <http://www.jeugdinterventies.nl>.

Multi Systeem Therapie (MST)

- Berger, M., & Boendermaker, L. (2003). *Multisysteembehandeling in Nederland. Voorstel voor de introductie van MST*. Utrecht: NIZW Jeugd.
- Boendermaker, L. (red.; 2005). *De juiste hulp. Uitgangspunten voor het zorgaanbod voor jongeren met ernstige gedragsstoornissen*. Utrecht: NIZW Jeugd.
- Henggeler, S. W., Schoenwald, S.K., Borduin, C.M., Rowland, M.D., & Cunningham, P. B. (1998). *Multisystemic Treatment of Antisocial Behavior in Children and Adolescents*. New York: The Guilford Press.

Video Home Training (VHT)

- Dekker, T. & Biemans, H. (1994). *Videohometraining in gezinnen*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Fukkink, R. (2006). *Video-feedback in breedbeeld-perspectief. Een meta-analyse van de effecten van video-feedback in gezinsprogramma's*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.

Intensieve Orthopedagogische Gezinsbehandeling (IOG)

- Steege, M. van der (2005). *Databank Effectieve Jeugdinterventies: beschrijving 'Intensieve Orthopedagogische Gezinsondersteuning (IOG)*. Utrecht: NIZW. Gedownload op 12/08/2007 van <http://www.jeugdinterventies.nl>.
- Schot, E. van & Steege, M. van der (1998). *De methodiek van IOG*. Assen/Groningen: Hulp aan Huis Groningen en Drenthe.
- Van Brandenburg, M., & Puts, M. (2002). *Intensieve Orthopedagogische Gezinsbehandeling. Een methodiek*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Jeugdhulp Thuis

- Hermanns, J., Mordan, H., & Mulders, L. (2002). *Jeugdhulp Thuis. Een alternatief voor uithuisplaatsing*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Steege, M. van der (2005). *Databank effectieve interventies: beschrijving 'Jeugdhulp Thuis'*. Utrecht: NIZW. Gedownload op 13/08/2007 van <http://www.jeugdinterventies.nl>.

Parent Management Training Oregon (PMTO)

- Berger, M. & Everdingen, J. van (2006). *De positionering van PMTO ten opzichte van andere intensieve ouderinterventies in Nederland*. Utrecht: NIZW Jeugd.
- Zwikker, M. (in voorbereiding). *Databank effectieve interventies: beschrijving 'Parent Management Training Model Oregon (PMTO)*. Utrecht: NJi.

Triple P

- Sanders, M.R., Markie-Dadds, C. & Turner, K.M.T. (2004). *Practitioner's manual for standard Triple P*. Brisbane: Australian Academic Press.
- Vries, W. de (2005). *Databank Effectieve Jeugdinterventies: beschrijving 'Triple P'*. Utrecht: NIZW. Gedownload op 09/08/2007 van <http://www.jeugdinterventies.nl>.

Ouders van Tegendraadse Jeugd (oudertraining)

- JSO expertisecentrum voor jeugd, samenleving en opvoeding (2006). *Ouders van tegendraadse jeugd. De oudertraining*. Gouda: JSO expertisecentrum voor jeugd, samenleving en opvoeding.
- Nikken, P. (2006). *Databank Effectieve Jeugdinterventies: beschrijving 'OUDERS van Tegendraadse Jeugd; Oudertraining'*. Utrecht: NIZW. Gedownload op 09/08/2007 van <http://www.jeugdinterventies.nl>.

Opvoeden & Zo

- Ince, D. (2006). *Databank Effectieve Jeugdinterventies: beschrijving 'Opvoeden & zo'*. Utrecht: NIZW. Gedownload op 09/08/2007 van <http://www.jeugdinterventies.nl>.

Minder boos en opstandig

- Van Yperen, T.A. (2004). *Databank effectieve jeugdinterventies: beschrijving 'Minder boos en opstandig'*. Utrecht: NIZW. Gedownload op 11/09/2007 van <http://www.jeugdinterventies.nl>.

Wiel, N. van de, Hoppe, A. & Matthys, W. (2003a). *Minder boos en opstandig. Een gedragstherapeutisch programma voor kinderen met disruptieve gedragsstoornissen en hun ouders. Deel I*. Utrecht: Universitair Medisch Centrum Utrecht, Afdeling Kinder- en Jeugdpsychiatrie.

Wiel, N. van de, Hoppe, A. & Matthys, W. (2003b). *Minder boos en opstandig. Een gedragstherapeutisch programma voor kinderen met disruptieve gedragsstoornissen en hun ouders. Deel II*. Samenvattingen, opdrachten en formulieren. Utrecht: Universitair Medisch Centrum Utrecht, Afdeling Kinder- en Jeugdpsychiatrie.

Zelfcontrole

Elling, M.W. & T.A. van Yperen (2006). Databank Effectieve Jeugdinterventies: beschrijving 'Zelfcontrole'. Utrecht: NIZW Jeugd. Gedownload op 11/09/2007 van <http://www.jeugdinterventies.nl>.

Sociale vaardigheidstraining op maat

Hoogsteder, L. (2007b). *Beschrijving SOVA Training op Maat. Interne publicatie*. Den Helder: De Doggershoek.

VRIENDEN

Berg, G. van den (maart, 2005). *Databank Effectieve Jeugdinterventies: beschrijving 'VRIENDEN'*. Utrecht: NIZW Jeugd. Gedownload op 26/09/2007 van <http://www.jeugdinterventies.nl>.

Beeldcommunicatie

Elling, M. (februari, 2005). *Databank Effectieve Jeugdinterventies: beschrijving 'Beeldcommunicatie'*. Utrecht: NIZW Jeugd. Gedownload op 25/09/2007 van <http://www.jeugdinterventies.nl>.

Overige geraadpleegde literatuur:

Berger, M. & Everdingen, J. van (2006). *De positionering van PMTO ten opzichte van andere intensieve ouderinterventies in Nederland*. Utrecht: NIZW Jeugd.

Boendermaker, L. (red.; 2005). *De juiste hulp. Uitgangspunten voor het zorgaanbod voor jongeren met ernstige gedragsstoornissen*. Utrecht: NIZW Jeugd.

Braak, J. van den & Konijn, C. (2006). *Werken aan effectiviteit. Doorlichting van drie werksoorten van Spirit: Beter met Thuis, Regionaal Ambulante Teams, Nieuwe Perspectieven*. Amsterdam: Spirit.

Eijgenraam, K., Vugt, M. van & Berger, M. (2007). *Ambulante Spoedhulp Jeugdzorg. Methodebeschrijving van een generieke module voor ambulante crisishulp aan jeugdigen en ouders*. Utrecht/Woerden: Nederlands Jeugdinstituut / NJi / Adviesbureau Van Montfoort.

Fukkink, R. (2006). *Video-feedback in breedbeeld-perspectief. Een meta-analyse van de effecten van video-feedback in gezinsprogramma's*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.

Konijn, C. (red.), Steege, M. van der, Elderman, E., Bruinsma, W. & Braak, J. van den (2007). *Werkzame werkwijzen. Verkenning van effectieve interventies in de jeugdzorg*. Utrecht/Woerden: Nederlands Jeugdinstituut/Adviesbureau Van Montfoort.

Oudhof, M. & Steege, M. van der (2007). *Evidence-based interventies rond agressieregulatie en woedebeheersing. Een vergelijking van elf interventies voor zorgaanbieder Spirit, Amsterdam*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut / NJi.

- Speetjens, P., Graaf, I. de & Blokland, G. (2007). Het fundament van Triple P. Theoretische onderbouwing en onderzoek. *Jeugd en Co Kennis*, nr. 2, p. 6-18.
- Spirit* (2005). Werkwijze Regionaal Ambulante Teams Spirit. *Amsterdam: Spirit*.
- Steege, M. van der (aangeboden). Intensieve Pedagogische Thuishulp komt tot wasdom. Naar een gouden standaard voor dit type interventie. *Jeugd en Co Kennis*.
- Veerman, J.W., Janssens, J. & Delicat, J.W. (2005). Effectiviteit van Intensieve Pedagogische Thuishulp: een meta-analyse. *Pedagogiek*, 25, (3), p. 176-196.

Websites:

<http://www.nji.nl>

<http://www.jeugdinterventies.nl>

Bijlage 1 Resultaten methoden-evaluaties

Gebaseerd op de methoden-evaluaties uit de regio's Centrum Oud-West, Oost, Nieuw West, Zuid, Noord, Zuidoost, Amstelland/Meerlanden en Zaanstreek/ Waterland
16 juli 2007

TABEL 1: Analyse (aantallen en percentages) van de problemen van de RAT's doelgroep (N=67)

Leeftijd	4-7 jaar: 11 (16%)	8-14 jaar: 37 (55%)	15+: 17 (25%)
Sekse	M (50%)	V (50%)	
Etniciteit	Autochtoon 50%	Allochtoon 50%	
Gezin: intact	24	36%	
Gezin: eenouder	45	67%	
Gezin: samengesteld	9	13%	
Gezin: anders	5	7%	
Verblijf naast ambulante hulp	7	10%	
Gezin: onderlinge relaties	58	87%	
Gezin: communicatie	63	94%	
Gezin: veiligheid	31	46%	
Gezin: dagelijkse routine	56	84%	
Gezin: netwerk	40	60%	
Opvoeding: opvoedingsvaardigheden	64	96%	
Opvoeding: reflectie eigen functioneren als ouder	48	72%	
Opvoeding: empathisch vermogen	35	52%	
Opvoeding: zelfvertrouwen als ouder	47	70%	
Opvoeding: toegankelijkheid voor ondersteuning	22	33%	
Huisvesting/wonen	11	16%	
Financiën	22	33%	
Werk	6	9%	
Voeren van huishouden	8	12%	
Ouders: gezondheid	15	22%	
Ouders: psychiatrische problematiek	20	30%	
Ouders: verslaving	3		
Ouders: lvg	2		
Ouders: sociaal-emotionele problematiek	54	81%	
Ouders: contacten politie/ justitie	5	7%	
Kind: dagbesteding	43	64%	
Kind: contacten leeftijdgenoten	31	46%	
Kind: dagelijkse routine	25	37%	
Kind: financiën	6	9%	
Kind: sociaal-emotionele problematiek	44	66%	
Kind: zelfcontrole	27	40%	
Kind: zelfbeeld	42	63%	
Kind: sociaal functioneren	36	54%	
Kind: gedragsproblemen	45	67%	
Kind: psychiatrische problematiek	22	33%	
Kind: lvg	2		

Kind: seksualiteit	4		
Kind: verslaving	1		
Kind: contacten politie/ justitie	6	7%	

Bijlage 2 De onderscheiden probleemgebieden

Aanvulling op de probleemgebieden van de RAT's doelgroep zoals beschreven in het doorlichtingsonderzoek van Spirit (Van en Braak & Konijn, 2006).

1. Gezinnen met kinderen tot 18 jaar (2/3 kinderen 8-14 jaar; ¼ jonger (4-7 jaar) en enkelen ouder dan 15 jaar)
 - 8-14 jaar: ruim de helft; 15+ : een kwart; overigen 4-7 jaar
2. Opvoedingsproblemen (plus na echtscheiding: eensgezindheid ouders, omgangsregeling, etc) en overbelasting
 - Problemen bij opvoedingsvaardigheden: bijna iedereen
 - Overige problemen: zelfvertrouwen als ouder (bijna 3/4), reflectie eigen functioneren als ouder (bijna 3/4) en empathisch vermogen (de helft)
 - Tweederde komt uit een éénouder gezin
3. Gedragsproblemen kinderen: ADHD, hyperactiviteit, opstandig gedrag, delinquentie (bij een enkeling)
 - Gedragsproblemen: 2/3
 - Sociaal-emotionele problemen: 2/3 (zelfbeeld, sociaal functioneren en zelfcontrole)
 - Psychiatrische problematiek: 1/3
 - Overige problemen: contacten leeftijdgenoten (bijna de helft), dagelijkse routine (ruim 1/3)
4. Relatieproblemen tussen ouders: ruzies, (dreigende) echtscheiding, etc.
5. Relatieproblemen tussen andere gezinsleden: veel ruzies
 - Relatieproblemen tussen gezinsleden: bijna iedereen
 - Communicatieproblemen in het gezin: bijna iedereen
 - Overige gezinsproblemen: dagelijkse routine (ruim 80%) en veiligheid (bijna 50%)
6. Voeren van de huishouding: m.n. financiële problemen (schulden)
 - Financiële problemen: 1/3
7. Sociaal netwerk: weinig steun, problemen met handhaven steun
 - Problemen sociaal netwerk: 60%
8. Problemen met school / werk: (ong. 1/5 volgt speciaal onderwijs) leer- en werkprestaties, houding tov werk en school, werkloosheid, enkeling spijbelt.
 - Problemen met dagbesteding: bijna 2/3
9. Problemen ouders: verslaving, psychisch probleem (o.a. depressie), stress, slechte lichamelijke gezondheid, lichte verstandelijke handicap, werkloosheid
 - Problemen ouders: sociaal-emotionele problematiek (80%), psychiatrische problematiek (bijna 1/3), gezondheidsproblemen (1/5).

2. Problemen met Nederlandse samenleving (merendeel allochtoon – grootste groepen: Surinaams, Marokkaans en andere niet-Westerse landen (vluchtelingen/asielzoekers).

- Taalproblemen: 1/5 (ruim 50% allochtoon)

Overig:

Verhouding jongen/ meisje bijna gelijk

Bijlage 3 Probleemgebieden en in te zetten middelen

De nummers verwijzen naar de volgende programma's:

1. Families First
2. De Versterking
3. Directieve Thuisbehandeling
4. Praktische Pedagogische Gezinsbegeleiding (PPG)
5. Functional Family Therapy (FFT)
6. Multi Systeem Therapie (MST)
7. Video Home Training (VHT)
8. Intensieve Orthopedagogische Gezinsbehandeling (IOG)
9. Jeugdhulp Thuis
10. Parent Management Training Oregon (PMTO)
11. Triple P
12. Ouders van Tegendraadse Jeugd (oudertraining)
13. Opvoeden & Zo
14. Minder boos en opstandig (oudertraining)
15. Kindtraining Minder boos en opstandig
16. Zelfcontrole
17. Sociale vaardigheidstraining op maat
18. VRIENDEN
19. Beeldcommunicatie

0. Algemeen werkzame factoren

Technieken	Functie(s)	Programma's	RAT's
Duidelijke structuur, fasering	Evaluatiemoment, eindigheid	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18	Ja
Positief bekrachtigen	Motiveren cliënt	1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 17, 18, 19	Ja

Informatie verzamelen en analyseren	Aansluiting aanpak op hulpvraag/doelen	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 17, 18	Ja*
Gezamenlijk doelen opstellen	Aansluiting aanpak op hulpvraag/doelen	1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 17, 19	Ja*
Houding: aandacht geven, tijd nemen, respect tonen	Opbouwen werkrelatie	2, 4, 5, 7, 8, 9, 12	Ja
Duidelijke fasering	Opbouwen werkrelatie	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19	Ja

* Hulp goed aansluiten bij de hulpvraag van de cliënt blijkt wel een punt van aandacht, met name bij cliënten die de Nederlandse taal onvoldoende beheersen (Van en Braak & Konijn, 2006).

1. Opvoedingsproblemen ouders

Technieken	Functie(s)	Programma's	RAT's
Competentieanalyse	Probleemanalyse	1, 2, 8, 10, 12	Ja
Voeren van gesprekken (kritische vragen stellen)	Probleemanalyse + opvoedingsvaardigheden + communicatieve vaardigheden	1, 2, 4, 6, 8, 10, 11, 12	Ja
Maken van video opname (gezinnen met jonge kinderen)	probleemanalyse + communicatieve vaardigheden + empowerment	3, 4, 7, 8, 10, 11, 13, 14	Ja
Maken van video opname (gezinnen met oudere kinderen: 12+)	probleemanalyse + communicatieve vaardigheden + empowerment	3, 4	Ja
Observeren	probleemanalyse + opvoedingsvaardigheden	1, 2, 4, 8, 10, 11	Ja
Modeling	opvoedingsvaardigheden	1, 2, 3, 4, 7, 8, 11, 12	Ja
Gedragsoefening (rollenspel)	opvoedingsvaardigheden	1, 2, 3, 4, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14	Ja
Gedragsinstructie	opvoedingsvaardigheden	1, 2, 3, 8, 10, 11, 12, 14	Ja
Evalueren	opvoedingsvaardigheden	2, 3, 4, 8, 10, 11, 14	Ja
Informereren	opvoedingsvaardigheden	1, 8, 10, 11, 12, 13, 14	Ja
Overleggen/ onderhandelen	communicatieve vaardigheden	2, 3, 4, 7, 12	Ja
Feedback geven	communicatieve vaardigheden + empowerment	1, 2, 4, 8, 9, 11, 13, 14	Ja

Ondersteunende ik-boodschappen	communicatieve vaardigheden	2, 8	Ja
Confronterende ik-boodschappen	communicatieve vaardigheden	2, 8	Ja
Psycho-educatie		11, 14	
Activeren	Empowerment	1, 2, 8, 9, 11	Ja
Positief bekrachtigen	Empowerment	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14	Ja
Negeren ongewenst gedrag	opvoedingsvaardigheden	1, 2, 3, 4, 8, 10, 11, 13, 14	Ja
Hanteren van beloningen en positieve consequenties	opvoedingsvaardigheden	1, 2, 3, 4, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14	Ja
Hanteren van straffen en negatieve consequenties	opvoedingsvaardigheden	1, 2, 3, 4, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14	Ja
Toepassen van beloningssysteem	opvoedingsvaardigheden	1, 2, 4, 10	Ja
Compenseren	draaglast verminderen	1, 2, 8, 9	Ja

2. Gedragsproblemen kinderen

Technieken	Functie(s)	Programma's	RAT's
Opvoedingsproblemen ouders aanpakken (probleem 1)			
Communicatieproblemen gezin aanpakken (probleem 4)			
Gesprekken voeren	Probleemanalyse	2, 3, 4, 8, 15, 17, 18	Ja
Maken van video opname	probleemanalyse + empowerment	3, 4, 7, 15, 17	
Een taal erbij- 'duplo-poppetjes'	probleemanalyse: eigen werkelijkheid visualiseren (bij complexe gezinsproblemen)	8, 16	
Gedragsinstructie	zelfregulatie +probleemoplossende vaardigheden + communicatieve vaardigheden	2, 15, 16, 17, 19	Ja
Gewenst gedrag	empowerment + zelfregulatie + cognitieve herstructurering +	2, 4, 6, 7, 8, 15, 17, 18, 19	Ja

bekrachten/belonen	probleemoplossende vaardigheden		
Feedback geven	probleemoplossende vaardigheden + communicatieve vaardigheden	2, 3, 15, 17, 19	Ja
Modeling	probleemoplossende vaardigheden + communicatieve vaardigheden + cognitieve herstructurering	2, 6, 17, 18, 19	Ja
Oefenen	probleemoplossende vaardigheden + communicatieve vaardigheden + cognitieve herstructurering	2, 5, 6, 14, 15, 16, 17, 18, 19	Ja
Ontspanningsoefeningen	woedebeheersing + cognitieve herstructurering	18	
Beloningssysteem		15	
'Storende en helpende gedachten'	cognitieve herstructurering + zelfcontrole	2, 8, 15, 16, 17, 18	Ja
Specifieke technieken: opstandig en/ of druk gedrag			
Ongewenst gedrag negeren/straffen	woedebeheersing/ zelfregulatie	15, 16	Ja
'Stop & Denk-methode'	probleemoplossende vaardigheden	14, 15, 17	Ja
'De Thermometer' en 'Eerste hulp kaart'	gevoelens onderkennen en gedrags-alternatieven	2, 8, 15	Ja
'Potlood- en papiertraining'	keuzeproses visualiseren	2, 8	Ja
Specifieke technieken: ADHD			
Medicatie			
Psycho-educatie ouders	mediatietherapie + gedragsverandering		
Instrueren	zelfregulatietraining		
Gewenst gedrag bekrachten	zelfregulatietraining	6, 7, 8	Ja
Belonen	zelfregulatietraining		
Straf en beloningssysteem in de klas (leerkracht instrueren)	gedragsverandering		

Technieken: angst			
Exposure	Gedragsverandering + angstvermindering		

3. Relatieproblemen ouders (ruzies, (dreigende) echtscheiding)

Technieken	Functie(s)	Programma's	RAT's
Communicatieproblemen gezin aanpakken (probleem 4)			
Analyse gezinsrelaties	probleemanalyse	5, 8	
Maken van video opname	probleemanalyse	3, 7	
Observeren	probleemanalyse	3, 8	
Oefenen	communicatieve vaardigheden	7, 12	
Samen met ouders wensen/doelen formuleren	communicatieve- en probleemoplossende vaardigheden	6	Ja*
Gesprekken voeren	communicatieve- en probleemoplossende vaardigheden	6, 8	Ja*
Informereren (gedrag uitleggen)	communicatieve- en probleemoplossende vaardigheden	6, 12	
Samen met ouders oplossingen formuleren	communicatieve- en probleemoplossende vaardigheden	6, 12	Ja*
Feedback geven	communicatieve- en probleemoplossende vaardigheden	7	

* Via systeemgericht werken wordt wel aan dit onderdeel gewerkt. Er worden niet specifiek doelen op dit gebied gesteld (hulpverlener is geen relatietherapeut) maar is wel van belang voor het algemene doel dat ouders 'samen' kunnen opvoeden.

4. Communicatieproblemen in het gezin

Technieken	Functie(s)	Programma's	RAT's
Maken van video opname	probleemanalyse + conflicthantering	3, 4, 8	Ja

	+onderhandelingsvaardigheden		
Communicatieondersteunende analyse (interactie-analyse)	probleemanalyse: basiscommunicatie in gezin	1, 4, 5, 7	Ja
Metacommunicatie	probleemanalyse	2, 3, 4	Ja
Gesprekken voeren	probleemanalyse + communicatieve Vaardigheden	2, 3, 4, 8	Ja
Positief bekrachtigen	probleemanalyse	1, 2, 3, 4, 8, 12	Ja
Toegespitste vragen stellen (doorvragen)	probleemanalyse + conflicthantering	2, 3, 8	Ja
Actief luisteren	probleemanalyse + communicatieve vaardigheden	1, 2, 4, 8, 12	Ja
Genogram maken/ bespreken	probleemanalyse	1, 8	Ja
Modeling	onderhandelingsvaardigheden + communicatieve vaardigheden + probleemoplossende vaardigheden	2, 4, 8	Ja
Feedback geven	onderhandelingsvaardigheden	1, 2, 3, 4, 8	Ja
Informereren	onderhandelingsvaardigheden + communicatieve vaardigheden	1, 2, 3, 8, 14	Ja
Inventariseren wensen en belangen (wenskaarten)	onderhandelingsvaardigheden	1, 2, 3, 4, 8, 14	Ja
Samen overeenkomst/ oplossing formuleren	onderhandelingsvaardigheden	2, 3, 4, 8, 14	Ja
'Potlood- en papiertraining'	onderhandelingsvaardigheden + probleemoplossend vermogen	1, 2, 8	Ja
Evalueren	Communicatievevaardigheden	2, 4, 8, 12, 14	Ja
'Reframing' (herbenoemen met positieve lading -> heretiketteren)	communicatieve vaardigheden	1, 4, 5, 8	Ja
Ik-boodschappen geven	communicatieve vaardigheden	2, 3, 8	Ja
Enveloppespel	communicatieve vaardigheden	8	

'Validating' (erkenning en respect voor elkaar uitspreken)	communicatieve vaardigheden	5	
Opstellen/ werken met gedragscontracten	communicatieve vaardigheden	1, 5, 6, 8	Werken met doelenkaarten
Oefenen (rollenspellen)	probleemoplossende vaardigheden	1, 2, 4, 8, 10, 14	Ja
ABBA-methode	conflicthantering	8	
'Helpende en storende gedachten'	cognitieve herstructurering	1, 2, 8	Ja
'De Thermometer' en 'Eerste hulp kaart'	gevoelens onderkennen en gedragsalternatieven	1, 2, 8, 12	Ja
Voorbeeldverhalen/ gezinsdocumentaires	ervaringen ouders normaliseren	11, 12, 14	Ja
'One-down' techniek' (hulpverlener wordt 'onderdeel' van het gezin)	hiërarchieherstel	8	

* Technieken uit VHT worden gebruikt

5. Voeren van huishouding (o.a. financiële problemen)

Technieken	Functie(s)	Programma's	RAT's
Praktische hulp bieden	draaglast verminderen	1, 2, 3, 4, 8, 9	Ja
Maken van video opname	Probleemanalyse (inventarisatie risicofactoren)	7	
Voeren van gesprekken	probleemanalyse	2, 4, 7, 8, 9	Ja (mbv vragenlijsten)
Observeren	probleemanalyse	8	Ja
Hulpbronnen inschakelen	draaglast verminderen	4, 7	Ja
Modeling	competentievergroting	1, 2	Ja
Feedback geven	Competentievergroting	2	Ja
Gedragsinstructies	Competentievergroting	2	Ja
Rollenspel	competentievergroting	2, 9	Ja

6. Sociale problemen (netwerk, steun organiseren)

Technieken	Functie(s)	Programma's	RAT's
Communicatieproblemen gezin aanpakken (probleem 4)			
Maken/ invullen van een netwerkschema	sociale netwerk benadering	1, 2, 4, 6, 7, 8, 9, 12	Ja
Genogram maken/ bespreken	sociale netwerk benadering	1, 8, 9	Ja
Maken van video opname	sociaal netwerk benadering/ vergroting	7	
Intermediair tussen cliënt en netwerk	sociaal netwerk vergroten	2, 4, 8, 9	Ja
Inventarisatie krachten en beperkingen van gezin in interactie met omgeving	probleemanalyse	2, 4, 6, 12	Ja
Ondersteunen (informatieel, emotioneel en instrumenteel)	draaglast verminderen	2, 4, 6, 7, 8, 9, 12, 13	Ja
'De Thermometer' en 'Eerste hulp kaart'	gevoelens onderkennen en gedragsalternatieven	8	Ja
Hulpbronnen inschakelen	sociaal netwerk vergroten	1, 4, 7	Ja
Activeren	sociaal netwerk vergroten + empowerment	1, 2, 4, 6, 7, 8, 9, 12, 14	Ja
Positieve feedback geven	empowerment	2, 4, 7, 8, 9	Ja
Voorbeeldverhalen/ gezinsdocumentaires	ervaringen ouders normaliseren	11, 12	
Modeling	competentievergroting	2, 4, 8, 11	Ja
Gedragsinstructies	competentievergroting	2, 11	Ja
Oefenen (communicatievaardigheden)	sociale vaardigheden	2, 4, 6, 7, 9	Ja
Gesprekken voeren	sociale vaardigheden	1, 2, 6, 11, 12	Ja
Observeren	sociale vaardigheden	2, 6	Ja
'One-down' methode (hulpverlener)	sociale vaardigheden	6	

wordt 'onderdeel' van het gezin)			
----------------------------------	--	--	--

* Technieken uit De Versterking en InStap worden gebruikt

7. School/ werk problemen: prestaties en sociaal

Technieken	Functie(s)	Programma's	RAT's
De technieken overlappen met probleem 2: gedragsproblemen.			

8. Problemen ouders: verslaving, psychiatrie, psychische problemen, lvg, stress, werkloosheid, lichamelijke gezondheid

Technieken	Functie(s)	Programma's	RAT's
Communicatieproblemen gezin aanpakken (probleem 4)			
Psycho-educatie aan het kind	Preventie ontwikkeling problematiek kind(eren)		Ja, maar te weinig beschreven in de methodiek
Inventariseren beschermende- en risicofactoren	probleemanalyse	7	Ja
Maken van video opname	probleemanalyse	7	Ja
Feedback geven	probleemanalyse	7	Ja
Gesprekken voeren	probleemanalyse	7	Ja
Modeling	gedragsverandering	6	Ja
Positief bekrachtigen	gedragsverandering	6	Ja
'Storende en helpende gedachten'	cognitieve herstructurering	6, 8	Ja
Inschakelen specialistische hulp		4, 7, 8	Ja

9. Problemen met de Nederlandse samenleving/ taal (vluchtelingen, asielzoekers)

Technieken	Functie(s)	Programma's	RAT's
Sociale problemen (netwerk)			

aanpakken (probleem 6)			
Respect tonen	vertrouwen winnen	4, 5, 12	
Tijd nemen	vertrouwen winnen	4, 5, 11	
'Reframing' (herbenoemen met positieve lading→ heretikettering)	werken aan motivatie	4, 5	
Inschakelen therapeut/ hulpverlener met andere etnische afkomst	Vertrouwen winnen + werken aan motivatie	4, 5	Ja
Inschakelen tolk			Ja